

**Внесок нобелівських лауреатів
у розвиток економічної науки**

Роланд АЙЗЕН

**НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ
З ЕКОНОМІКИ ЗА 2024 РІК
ДЛЯ ДАРОНА АДЖЕМОГЛУ,
САЙМОНА ДЖОНСОНА
ТА ДЖЕЙМСА А. РОБІНСОНА:
РОЗДУМИ ТА НОТАТКИ**

Резюме

Системно представлено науковий доробок лауреатів Нобелівської премії 2024 року Дарона Аджемоглу, Саймона Джонсона та Джеймса А. Робінсона. Концептуально сформульовані напрямки теоретичного і прикладного розвитку основних положень результатів їхніх досліджень.

Ключові слова:

нобелівські лауреати, автоматизація, демократія, інклюзивні та екстрактивні інституції, технологічний прогрес.

© Роланд Айзен, 2024.

Айзен Роланд, доктор економіки, почесний професор, Університет імені Й.-В. Гете, Франкфурт-на-Майні, Німеччина. Е-мейл: rolandeisen@gmail.com.

Заява Нобелівського комітету і результати

Нобелівський комітет вручив цю премію із формулюванням: «За дослідження того, як інститути формуються та впливають на процвітання!» Ми також можемо запропонувати інше формулювання: «Чому одні країни багатіють, а інші – ні?». Саймон Джонсон, Дарон Аджемоглу і Джеймс А. Робінсон дають цьому своє пояснення чи принаймні наводять обґрунтовані аргументи для такого пояснення. Саме тому економісти з усього світу погоджуються, що ці троє економістів отримали таку відмінну оцінку не дарма.

У серії наукових праць вчені досліджували гіпотезу про те, що інституції є найважливішою опорою для виживання чи краху націй. Так, у 2001 р. вони опублікували статтю «The colonial origins of comparative development: An empirical investigation» (Колоніальне походження порівняльного розвитку: емпіричне дослідження) в престижному журналі «American Economic Review» (Acemoglu et al., 2001); у 2002 р. з'явилася стаття «Reversal of fortune: Geography and institutions in the making of the modern world income distribution» (Поворот долі: географія та інституції у формуванні розподілу доходів у сучасному світі) в журналі «Quarterly Journal of Economics» (Acemoglu et al., 2002); а в 2005 р. був опублікований стислий виклад наукових результатів під назвою «Institutions as the fundamental cause of long-run growth» (Інституції як фундаментальна причина довгострокового зростання) у колективній монографії «Handbook of Economic Growth» (Acemoglu et al., 2002).

Пізніше, у 2012 р. вийшла з друку книга «Чому нації занепадають – походження влади, багатства і бідності» Дарона Аджемоглу та Джеймса А. Робінсона (Acemoglu & Robinson, 2012), яка привернула багато уваги, але вночі викликала багато критики (видання в м'якій обкладинці вийшло у 2013 р.). На обкладинці книги були опубліковані схвальні відгуки від не менш ніж шести лауреатів Нобелівської премії з економіки! Цікавою є вихідна позиція праці: «У містах Ногалес у штаті Арізона і Ногалес у штаті Сонора, що в Мексиці, живуть одні й ті самі люди, там одна й та сама культура, і одна й та сама географія. Чому одне місто багате, а інше – бідне?». Поставивши це питання у першому розділі, у другому розділі автори досліджують «теорії, які не діють», наприклад географічну чи релігійну, а в третьому розділі вони будують власну теорію про те, «як процвітання і бідність визначаються стимулами, що їх створюють інституції, і як політика визначає, які саме інституції має нація», беручи за основу відмінності між екстрактивними та інклюзивними економічними і політичними інституціями. У сьомому розділі «Поворотний пункт» у стислій формі пояснюється «як політична революція 1688 р. (відома як «Славетна революція») трансформувала інституції в Англії та привела до

промислової революції». Якщо коротко, то це була перемога голландського правителя Вільгельма Оранського над королем Яковом II, яка зумовила різноманітні зміни в політичних та економічних інституціях (с. 192). Після 1688 р. «парламент розпочав процес реформування економічних інституцій, щоб заохотити мануфактурне виробництво, а не обкладати податками та перешкоджати йому» (с. 194). «Парламент також прийняв закони, які уможливили повну реорганізацію прав власності на землю та дозволили провести консолідацію й скасування багатьох архаїчних форм власності та прав користування» (с. 195). Заснування Банку Англії в 1694 р. також «проклало шлях до більш масштабної «фінансової революції»» (с. 195).

Хоча у 1993 р. Нобелівську премію з економіки уже отримував Дуглас К. Норт (разом з Робертом В. Фогелем) «за відновлення досліджень з економічної історії шляхом застосування економічної теорії та кількісних методів для пояснення економічних та інституційних змін» (за словами Нобелівського комітету, див., напр. North (1991)), це дуже добре, що сьогодні Нобелівську премію з економіки також присудили іншим впливовим представникам Нової інституційної економіки. Як зазначає більшість оглядачів, наш час проходить під знаком втрати демократії. Тому ця премія є також і «політичним сигналом», що шведський комітет виступає контрполюсом чи противагою до «поховальних плачів» за ліберальною демократією, як зауважив Р. Бахманн (див. Nagelüken, 2024).

Деякі додаткові зауваження

Тут я хотів би наголосити на другому аргументі. Дарон Аджемоглу впродовж усіх цих років публікував інші новаторські праці, починаючи зі статей про «Нову теорію зростання», зокрема про зміщений технічний прогрес і його вплив на працю, ставку заробітної плати та безробіття. Особливо варто згадати його статтю «Why do new technologies complement skills? Directed technical change and wage inequality» (Чому нові технології доповнюють навички? Спрямовані технічні зміни та нерівність заробітної плати, (Acemoglu, 1998)), або «Changes in unemployment and wage inequality: An alternative theory and some evidence» (Зміни в безробітті та нерівність заробітної плати: альтернативна теорія та окремі докази) (Acemoglu, 1999), «Directed technical change» (Спрямовані технічні зміни) (Acemoglu, 2002a), а також «Technical change, inequality, and the labor market» (Технічні зміни, нерівність та ринок праці) (Acemoglu, 2002 b), «Labor and capital augmenting technical change» (Технічні зміни, що примножують працю і капітал) (Acemoglu, 2003). В усіх цих працях «кістяком» теоретичної концепції автора є рівняння, з якого випливає, що технічний прогрес створюється, а його спрямованість визнача-

ється алокацією фактора праці (науковців) між розробкою технологій, які збільшують ефективність праці, і розробкою технологій, які збільшують ефективність капіталу. Цей підхід розвиває ідеї Х. Узави, викладені в опублікованій ним у 1965 р. роботі «Optimal technical change in an aggregative model of economic growth» (Оптимальні технічні зміни в агрегованій моделі економічного зростання) (Uzawa, 1965).

Дарон Аджемоглу також долучився до дискусії про те, який вплив матимуть роботи на різні робочі місця та ринок праці (див. його дослідження разом з Паскуалем Рестрепо на тему «The race between machine and man: Implications of technology for growth, factor shares, and employment» (Перегони між машиною та людиною: наслідки технології для зростання, часток факторів виробництва та зайнятості) (Acemoglu & Restrepo, 2018) та «Automation and new tasks: How technology changes labor demand» (Автоматизація і нові завдання: як технології змінюють попит на працю) (Acemoglu & Restrepo, 2019), а також «Robots and jobs: Evidence from the U.S. labor markets» (Роботи і робочі місця: дані з ринків праці США) (Acemoglu & Restrepo, 2020) і «Tasks, automation, and the rise in U.S. wage inequality» (Завдання, автоматизація і зростання нерівності заробітної плати у США) (Acemoglu & Restrepo, 2022). У цих статтях вони інтенсивно обговорюють сумну картину, раніше описану Карлом Б. Фреєм та Майклом А. Осборном про те, що автоматизація кардинально змінить робочі місця та зайнятість (див. їхню статтю «The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?» (Майбутнє зайнятості: наскільки чутливі робочі місця до комп'ютеризації) (Frey & Osborne, 2017)).

Кульмінаційним моментом у цій сфері стала об'ємна книга, написана у співавторстві з Саймоном Джонсоном: «Влада і прогрес: наша тисячолітня боротьба за технології та процвітання» (Acemoglu & Johnson, 2023). У Розділі 8 «Цифрова шкода» вони обговорюють, чому і як автоматизація змінила свій характер. Якщо у період після завершення Другої світової війни поряд з автоматизацією створювалися нові можливості для працівників у різних секторах, а зростання заробітної плати відбувалось через розподіл економічної ренти, то приблизно в 1970 р. (період першої «нафтової кризи») ці два опорних принципи зазнали краху. Підприємці (або капіталісти) розробили нове бачення (с. 276): по-перше, спочатку пріоритетом було скорочення витрат на робочу силу, а потім – екстерналізація деяких етапів виробництва. По-друге, з «меню» технологій вони обирали лише ті, які слугували тільки для автоматизації, тобто ті, які замінювали працю машинами, роботами та алгоритмами. Тобто вони змінили напрямок технічного прогресу (див. статтю Acemoglu (2002a), а також Acemoglu & Restrepo (2020)).

Результати зазначених досліджень Нобелівських лауреатів мають важливе значення для розвитку економічної науки і практики, у т. ч. для демократії та її основних інституцій.

Список використаної літератури

- Acemoglu, D. (1998). Why do new technologies complement skills? Directed technical change and wage inequality. *Quarterly Journal of Economics*, 113(4), 1066–1089.
- Acemoglu, D. (1999). Changes in unemployment and wage inequality: An alternative theory and some evidence. *American Economic Review*, 89(5), 1259–1278.
- Acemoglu, D. (2002a). Directed technical change. *Review of Economic Studies*, 69(4), 781–810.
- Acemoglu, D. (2002b). Technical change, inequality, and the labor market. *Journal of Economic Literature*, 40(1), 7–72.
- Acemoglu, D. (2003). Labor and capital augmenting technical change. *Journal of the European Economic Association*, 1(1), 1–37.
- Acemoglu, D., & Johnson, S. (2023). *Power and progress: Our thousand-year struggle over technology and prosperity*. New York, NY: Hachette Book Group.
- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2018). The race between machine and man: Implications of technology for growth, factor shares, and employment. *American Economic Review*, 108(6), 1488–1542.
- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2019). Automation and new tasks: How technology changes labor demand. *Journal of Economic Perspectives*, 33(2), 3–30.
- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2020). Robots and jobs: Evidence from the U.S. labor markets. *Journal of Political Economy*, 128(6), 2188–2244.
- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2022). Tasks, automation, and the rise in U.S. wage inequality. *Econometrica*, 90(5), 1973–2016.
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. London, England: Profile Books Ltd and Random House.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American Economic Review*, 91(5), 1369–1401.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2002). Reversal of fortune: Geography and institutions in the making of the modern world income distribution. *Quarterly Journal of Economics*, 118(4), 1231–1294.

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as the fundamental cause of long-run growth. In P. Aghion & S. N. Durlauf (Eds.), *Handbook of economic growth, 1A*, 385–472. Amsterdam, Netherlands: North-Holland.
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change, 114*, 254–280.
- Hagelüken, A. (2024, October 15). Demokratie ist gut fürs Wachstum [Democracy is good for growth]. *Süddeutsche Zeitung, 238*, 13.
- North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives, 5*(1), 97–112.
- Uzawa, H. (1965). Optimal technical change in an aggregative model of economic growth. *International Economic Review, 6*(1), 18–31.

Отримано: 2 грудня 2024 р.

Рецензовано: 5 грудня 2024 р.

Рекомендовано до друку: 9 грудня 2024 р.